

STEFAN BRONISŁAW STARZYŃSKI (1893–ok. 1943)

- pseudonim: Ciepciusz, Lew, Stepol
- działacz niepodległościowy, oficer Wojska Polskiego, ekonomista, polityk, prezydent Warszawy
- urodzony 19 sierpnia 1893 r. w Warszawie
- rodzice: Alfons i Stefania Jadwiga z Lipskich (zubożała szlachta)
- edukacja: szkoła elementarna we wsi Sierzniki pod Łowiczem, szkoła realna w Łowiczu; uczestnik (jako uczeń pierwszej klasy) strajku szkolnego w 1905 r., tajne komplety samokształceniowe, prywatne gimnazjum Emiliana Konopczyńskiego w Warszawie, prywatna szkoła średnia Michała Kreczmara (Szkoła Towarzystwa Kultury Polskiej), nauki ekonomiczne na Wyższych Kursach Handlowych im. Augusta Zielińskiego, dwa semestry na Uniwersytecie Warszawskim
- działał w: krakowskim Towarzystwie „Strzelec” (1912), w sekcji uczniowskiej Związku Walki Czynnej; KC Unii Stowarzyszeń Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej z siedzibą w Krakowie
- w sierpniu 1914 r. przeniósł się do Łodzi, gdzie jego matka prowadziła tajne nauczanie w szkole Macierzy Szkolnej; we wrześniu rozpoczął działalność w Polskiej Organizacji Narodowej, prowadząc werbunek do Legionów Polskich (LP); w październiku przybył do Krakowa, gdzie sam wstąpił do LP
- w 1916 r. walczył w bitwach nad Stochodem, pod Rudką Sitowicką i Sitowiczami; w 1917 r. w wyniku tzw. kryzysu przysięgowego został internowany wraz z innymi oficerami w obozie w Beniaminowie
- zwolniony z obozu w listopadzie 1918 r., podjął pracę zawodową w warszawskim Towarzystwie Przemysłowców, kierowanym przez Andrzeja Wierzbickiego i równocześnie działał konspiracyjnie w Polskiej Organizacji Wojskowej (POW)
- był człowiekiem politycznego zaufania naczelnika Józefa Piłsudskiego — w 1922 r. został mianowany sekretarzem generalnym delegacji polskiej przy Komisjach Mieszanych Specjalnej i Reewakuacyjnej w Moskwie, powołanych do realizacji postanowień polsko-radzieckiego traktatu pokojowego
- w okresie przewrotu majowego 1926 r. wyraził chęć wstąpienia do PPS-u, co jednak zostało odrzucone przez kierownictwo partii
- w latach 1926–1928 inicjował S. konferencje gospodarcze — był orędownikiem aktywnej roli państwa w procesach inwestycyjnych i w walce ze strukturalnym bezrobociem
- we wrześniu 1929 r. objął stanowisko wiceministra skarbu przy ministrze Ignacym Matuszewskim (podlegały mu sprawy ceł, monopoli i koncesji, a także polityka kadrowa); w listopadzie 1930 r. wszedł do Sejmu z listy BBWR-u (jako poseł zajmował się m.in. sprawą budowy portu w Gdyni i magistrali kolejowej Śląsk—Gdynia, ustawą o zaopatrzeniu byłych więźniów politycznych z okresu walk rewolucyjno-niepodległościowych oraz ustawą antyalkoholową)
- 30 lipca 1934 r. objął stanowisko tymczasowego (komisarycznego) prezydenta m.st. Warszawy, w miejsce nominowanego na ministra spraw wewnętrznych

Mariana Zyndram-Kościałkowski (pierwszego prezydenta komisarycznego po rozwiązaniu przez rząd 2 marca t.r. Rady m.st. Warszawy — jako prezydent uzyskał (mimo powołania Komisarycznego Zarządu Miejskiego) niezwykle szerokie uprawnienia (jego celem było: ustabilizowanie budżetu miejskiego, ożywienie ruchu budowlano-inwestycyjnego, podniesienie estetyki miasta, walka z biurokratyzmem)

- 19 października 1934 r. otrzymał kolejną nominację na prezydenta Warszawy (na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z 24 września o tymczasowych organach ustrojowych m.st. Warszawy) — obejmując stanowisko miał przeciw sobie większość warszawskiej opinii publicznej; niechęć tę pogłębił swoimi pierwszymi decyzjami (zmiany kadrowe i zwolnienia w Zarządzie Miasta i kierownictwach przedsiębiorstw oraz instytucji miejskich prowadzone pod hasłem „walki z korupcją i dotychczasowym upartyjnieniem stanowisk w warszawskim samorządzie”, zmniejszenie uposażeń i emerytur przyznanych pracownikom przez poprzednim władzom miejskim)
- rozpoczął likwidację deficytu budżetowego stolicy i aktywną politykę inwestycyjną, modernizując infrastrukturę techniczną miasta; działał na rzecz zmniejszenia bezrobocia m.in. przez propagowanie robót publicznych; doprowadził do powstania Związku Propagandy Turystycznej m.st. Warszawy (1934); zorganizował konferencję, podczas której przedstawił plan rozbudowy i modernizacji stolicy (1935); zadbał o wygląd miasta (akcja „Warszawa w kwiatach i w zieleni”); przyczynił się do powstania Komisji Opieki nad Zabytkami Warszawy pod przewodnictwem Stanisława Lorentza (1935); planował organizację Igrzysk Olimpijskich w Warszawie w 1956 r.
- w marcu 1939 r. postanowieniem Rady Ministrów został ponownie powołany na komisarycznego prezydenta Warszawy — wobec oznak zbliżającej się wojny już w kwietniu 1939 r. patronował działalności Komitetu Pracowniczego Propagandy Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej (starł się zabezpieczyć stolicę, m.in. przez zgromadzenie rezerw paliwowych w Elektrowni Miejskiej i Gazowni, powołanie Szefostwa Służby Technicznej Wodociągów i Kanalizacji, przygotowanie służby zdrowia, straży pożarnej oraz kadr dla komunikacji miejskiej na wypadek mobilizacji; dbał też o zabezpieczenie zbiorów Muzeum Narodowego; wydał rozporządzenie w sprawie obrony przeciwlotniczej; powołał Miejskie Zakłady Apropowizacyjne; latem przystąpiono do budowy schronów w Warszawie i rozpoczęto intensywne ćwiczenia członków Obrony Przeciwlotniczej)
- 10 września 1939 r. został mianowany przez gen. Juliusza Rómmla komisarzem cywilnym przy dowództwie Armii „Warszawa” (wydawał odezwy, apele i polecenia; powołał Biuro Prasowe przy Zarządzie Miejskim; uruchomił publikację „Biuletynu Prasowego”; współpracował lojalnie ze wszystkimi liczącymi się organizacjami społecznymi, przedstawicielami opozycji, głównie socjalistami i narodowcami, oraz reprezentantami gminy żydowskiej; wykorzystywał Społeczne Pogotowie Harcerskie w organizowaniu łączności i pomocy dla żołnierzy oraz ludności cywilnej; utrzymywał kontakt radiofoniczny z innymi miastami w kraju, a także z Paryżem, Londynem i Nowym Jorkiem, skąd płynęły wyrazy solidarności z walczącą Warszawą; apelował o pomoc militarną aliantów)

- Od 20 września 1939 r. kierował Komitetem Obywatelskim m.st. Warszawy, zwanym także Radą Obrony Stolicy (na jego posiedzeniach bronił konieczności jak najdłuższego trwania w obronie ze względu na jej znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza po agresji sowieckiej na Polskę); trzy dni później wygłosił ostatnie przemówienie radiowe
- W październiku (26 lub 27) został aresztowany w Ratuszu przez Gestapo — był przetrzymywany w więzieniach: przy Daniłowiczowskiej, Rakowieckiej oraz na Pawiaku; w grudniu (24) został wywieziony do Niemiec (początkowo prawdopodobnie do Spandau w Berlinie)
- zmarł w nieznanych okolicznościach, prawdopodobnie w obozie koncentracyjnym w Dachau w październiku 1943
- był dwukrotnie żonaty — z Józefą Wróblewską oraz z Pauliną z Chrzanowskich
- na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, w Alei Zasłużonych, wzniesiono i uroczyście poświęcono (1957) jego symboliczny pomnik-grób (wg projektu Bohdana Pniewskiego)

Cyt za: M. Drozdowski, *Starzyński Stefan Bronisław, Polski słownik biograficzny*, t. 42, Warszawa 2004, s. 485–493